

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ТАСМНИЦЮ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Левченко Аліна Валеріївна

*аспірантка кафедри конституційного та кримінального права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

Розвиток громадянського суспільства та правової держави і, зокрема, становлення української державності та інтеграція України у європейське співтовариство, вимагають від громадян відповідної правової культури. Адже побудова задекларованої в статті 1 Конституції України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави можлива лише за умов провадження державної політики для формування високого рівня правової культури. Це можливо тільки тоді, коли більшість населення буде знати та дотримуватися норм права і моралі [1, с. 72]. І вагому роль у цьому механізмі відіграє рівень правової культури населення.

Досить поширеною в науковій літературі є позиція, згідно з якою правову культуру варто розглядати як характеристику якісного стану правового життя суспільства, яке характеризується досягнутим рівнем розвитку правової системи – станом і рівнем правової свідомості, юридичної науки, системи законодавства, правозастосовної практики, законності та правопорядку, правової освіти, а також ступенем гарантованості основних прав і свобод людини [2, с. 20].

Безперечно правова культура посідає важливе місце в процесі створення та функціонування правової держави. Так, якщо у суспільстві є певний рівень правової культури, то можна говорити про формування правової держави. Якщо немає цієї правової культури, то формування правової держави вкрай утруднене і пов'язане лише зі зростанням правової культури. Правова держава і правова культура органічно пов'язані між собою, а наявність демократичного громадянського суспільства є необхідною умовою формування правової культури і правової держави [3, с. 106]. До того ж, виявлення ознак високої правової культури є не лише показником високої громадської активності, але і свідченням якісно нового рівня правосвідомості громадян країни та забезпечення й дотримання в державі прав і свобод людини і громадянина [4, с. 328-329], у тому числі

одного з основоположних, гарантованих Конституцією України, права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Очевидно, що з метою підвищення рівня правової освіти населення, створення належних умов для набуття громадянами правових знань, а також забезпечення їх конституційного права знати свої права та обов'язки Указом Президента України від 18 жовтня 2001 року було затверджено Національну програму правової освіти населення. Метою цієї Програми є підвищення загального рівня правової культури та вдосконалення системи правової освіти населення, набуття громадянами необхідного рівня правових знань, формування у них поваги до права. В Програмі зазначається, що на державному рівні потребують вирішення питання подальшого розвитку правосвідомості населення, подолання правового нігілізму, задоволення потреб громадян в одержанні знань про право [5].

При цьому, на думку науковців, сучасний стан української правової культури можна охарактеризувати як кризовий, який потребує пошуку способів зміни такої ситуації та її вдосконалення [6, с. 63]. Однією з проблемних сфер правової культури є її рівень і стан в інформаційній сфері. Серед низки проблем у цій сфері варто виділити тенденцію до різкого падіння моральності й поваги до загальнолюдських цінностей при віртуальному спілкуванні, відсутність ефективних правових механізмів протидії порушенням прав і свобод людини і громадянина в мережі Інтернет, а також обмежені можливості судового захисту честі, гідності й приватності людини і громадянина [7, с. 6].

А враховуючи той факт, що в сучасному світі соціальні мережі й різноманітні месенджери мають значний вплив на свідомість людей, то створюється загроза формування у соціумі негативного ставлення до права. Формуванню та розвитку правового нігілізму серед українців сприяють низька правова культура населення, незадовільна якість законодавства і його декларативність, стан вседозволеності у суспільстві. Посилило кризу правової культури в Україні анексія Криму та збройний конфлікт на сході України, а згодом і повномасштабне вторгнення з боку Російської Федерації на українську територію, що спричинило глибокі суспільно-політичні перетворення в Україні, внесло суттєві корективи в життєві орієнтири кожного та спричинило ряд проблем, серед яких зневага, розчарування у владі та справедливості правових інститутів [8, с. 160].

Досягнення якісного стану юридичної охорони та захисту прав людини, у тому числі права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, є ще одним важливим показником високого рівня правової культури. Тут мова йде не лише про конституційне проголошення людини найвищою соціальною цінністю, а, перш за все, про реальне забезпечення цього конституційного положення, про

демократичне, гуманістичне і справедливе законодавство, яке відповідає міжнародним стандартам у сфері прав людини, про існування ефективних національних правових механізмів та процедур захисту прав і свобод.

Безумовно, правова культура як культурна гарантія забезпечення конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, сформувалась під впливом історичних та соціальних процесів, про що свідчить генеза розвитку цього права. Справді, перлюстрація кореспонденції та прослуховування телефонних розмов окремих осіб завжди знаходило виправдання у державних органах. Вважалося, що порушення права на таємницю кореспонденції здійснювалось задля захисту загальнодержавних інтересів.

До того ж, невисокий рівень правової культури зумовлює порушення права особи на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Через недостатню правову культуру навіть в межах однієї сім'ї відбувається втручання в приватну кореспонденцію. До прикладу, батьки можуть переглядати кореспонденцію своїх дітей, мотивуючи це батьківською опікою над ними. Досить поширеною є практика перегляду кореспонденції одного із подружжя другим, що також знаходить пояснення ніби то необхідністю запобігти обману чи подружній зраді [9, с. 159].

Для формування в Україні правової культури вищого рівня необхідна активна діяльність суб'єктів права як суб'єктів правової культури, діяльність, спрямована на створення правових цінностей, які забезпечують можливості поступального розвитку національної правової системи, підвищення ролі права в суспільстві та ефективного виконання його соціальних функцій. Вирішальним чинником при цьому є відповідальність держави як суб'єкта правової культури перед людиною за свою діяльність, яка об'єктивно вимагає розробки і реалізації науково обґрунтованої правової ідеології та правової політики [4, с. 357].

До того ж, корисним задля зміцнення поваги у суспільстві до права на таємницю кореспонденції та інших прав і свобод людини і громадянина, буде підвищення рівня освіченості населення у цій сфері. Для цього варто розробити та реалізувати певні освітні проекти як для дітей, так і для дорослих. Зазначені курси допоможуть сформувати правову культуру українців та надати правові знання у сфері забезпечення конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, особливо в сучасних телекомунікаційних мережах та кіберпросторі.

Література:

1. Аронов Ян. Правова культура юриста. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. 2018. №5 (17). С. 72-77.
2. Назаренко О.А. Науково-теоретична характеристика правової культури. *Право і суспільство*. 2017. №6. С. 19-23.
3. Хомишин І.Ю. Роль правової культури у забезпеченні порядку у суспільстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. №810. С. 105-109.
4. Макаренко Л.О. Теоретико-методологічні аспекти пізнання та формування правової культури: дис. на здобуття наук. ступ. доктора юрид. наук: 12.00.01 / Київ. Інститут держави і права імені В.М. Корецького, 2019. 441 с.
5. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18.10.2001 р. №992/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text>(дата звернення: 20.12.2022).
6. Сидоренко О.О. Кухарчук А.В., Ткаченко О.Р. Правова культура: поняття, склад та її стан в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 62-64.
7. Пилипчук В.Г. Актуальні питання захисту прав, свобод і безпеки людини в сучасному інформаційному суспільстві: матеріали наук.-практ. конф. *Проблеми захисту прав людини в інформаційному суспільстві*. Київ, 1 квітня 2016 р. / упорядн.: В.М. Фурашев, С.Ю. Петряєв. Київ: НДПП НАПрН України, Національний інститут стратегічних досліджень, Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, НТУУ "КПІ". Київ: Вид-во «Політехніка», 2016. 150 с. С. 6-8.
8. Уханова Н.С. Правова культура молоді в Україні. *Інформація і право*. 2019. №2 (29). С. 156-166.
9. Черевко М.О. Конституційне право людини на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та його забезпечення в Україні: дис. на здобуття наук. ступ. доктора філософії в галузі права: 081 Право / Київ. Національна академія внутрішніх справ, 2021. 255 с.